



JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 09.02.2022
Published /Yayınlanma 30.03.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Çatma, B. (2022). II. Meşrutiyet yıllarında mutedil bir yayın olarak Vazife Gazetesi ve gazete üzerine mülâhazalar. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(81), 479-489.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3028>



Dr. Öğr. Üyesi Bahattin ÇATMA

<https://orcid.org/0000-0002-1180-0586>

İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Malatya / TÜRKİYE

II. MEŞRUTİYET YILLARINDA MUTEDİL BİR YAYIN OLARAK VAZİFE GAZETESİ VE GAZETE ÜZERİNE MÜLAHAZALAR

VAZİFE NEWSPAPER AS A MODERATE PUBLICATION IN II. THE CONSTITUTIONAL YEARS AND DISCUSSIONS ON THE NEWSPAPER

Issue/Sayı: 81

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Osmanlı Devleti'nde matbuat hayatında gazete ve mecmua bakımından önemli bir artışın olduğu görülmektedir. İktidarın yapıp ettiklerini tahkim etmek ya da onları savunmak namına yapılan yayınlara ilave muhalefetin de gücü nispetinde matbuat hayatında yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında dönemin ruhuna uygun olarak fikri mensubiyetlerin de mahfil olarak gazete ve mecmualardan istifade ettikleri bilinmektedir. II. Meşrutiyet'in bu ortamında iktidarın yanında olmamakla birlikte kendi mecrasında kalmayı tercih edip muhalefete de telkinde bulunmayı gaye edinen bazı yayınlar da söz konusu olmuştur. Bu minval üzere dikkat çeken yayınlar arasında *Vazife* gazetesi önemli bir yayın olarak dikkatleri çekmektedir. Gerek siyasi ahvale dair gerekse sosyal ve kültürel hadiseler karşısında tavır almış olan ve aynı zamanda yenileşme noktasında ihtiyatlı ama Batılı hayat formunu teknik ve kültürel anlamda önemseyen bir yaklaşım içerisinde olmuştur.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet Dönemi, Vazife Gazetesi, Osmanlı Modernleşmesi.

ABSTRACT

After the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, it is seen that there was a significant increase in the press life in the Ottoman Empire in terms of newspapers and journals. It is seen that in addition to the publications made on behalf of strengthening or defending the actions of the government, the opposition also took place in the press life in proportion to its strength. Besides, it is known that in accordance with the spirit of the era, intellectual affiliations also benefited from newspapers and journals as a gathering place. In this atmosphere of the Second Constitutional Monarchy, there were some publications that did not stand by the government, but preferred to stay in their own medium and aim to inculcate the opposition. Among the notable publications in this manner, *Vazife* newspaper draws attention as an important publication. It has taken a stand against both political conditions and social and cultural events, and at the same time, it has taken an approach that is cautious at the point of modernization, but gives importance to the western life form technically and culturally.

Keywords: The Second Constitutionalist Period, *Vazife* newspaper, Ottoman Modernization.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma/yenileşme/çağdaşlaşma/Batılılaşma hadisesi cedid, tecdid, temeddün, nizam, tanzimat gibi kavramlar etrafında teceddüd, temeddün, asrileşmek, Avrupalı olmak, muasırlaşmak, Garplılaşmak gibi farklı adlandırmalarla özellikle 18. yüzyıl itibariyle varlığı bilinen bir hadisedir.¹ Gerek devlet ricali gerekse modern zamanlarda belirir bir hal alan aydın-münevver tabaka tarafından devletin selamete ermesi adına ileri sürülen fikirler, ortaya konulan çabalar ve çeşitli tadil ve tashihlerle mevcut kurum-kuruluşlara dönük yenilenmelerin bu çerçevede değerlendirilmesi

¹ Bu farklı adlandırmaların genel anlamda nihai olarak aynı yöne işaret ettiği ile ilgili olarak bkz. Orhan Okay, *Batılılaşma Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s. 11-13.

mümkündür. Haliyle modernleşme kavramı bağlamında bütün fikri temayüllerin müşteregi konumunda olan “*Batılılaşma*” eğilimine dair her çabanın mutlak surette kısmi ya da bütüncül bir tavır içerisinde olduğu bilinmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti namına beliren *İslamlık/İslamcılık, Türklük/Türkçülük* gibi fikri yönelimlerin de tabiatları gereği sahip oldukları geleneksel tavırlara rağmen söz konusu Batılı birtakım eğilimlere dair müspet yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Mehmet Akif’in *terakki* kelimesine sıklıkla vurgu yapması² ya da İslamcılık müntesiplerinin Batının tekniği ile kültürünün ayrı değerlendirilmesi gerektiğine ve buna ek olarak tekniğin alınabilirliğine vurgu yapmaları dikkat çekicidir.³ Aynı bağlamda Türkçülük fikrinin zikredilebilecek en önemli ismi Ziya Gökalp’in *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak* başlığıyla batılılaşmaya kayıtlı da olsa atıfta bulunuyor olması manidardır.

Modernleşme/Batılılaşma/yenileşme bağlamında önemli araçlardan birisi hatta en önemlisi gazeteler ve mecmualar olmuştur. İlk olarak devlet eliyle neşrine başlanılan gazete sonraları yarı resmi bir hüviyete bürünmüş, ardından 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla sivil bir yapıya bürünerek hem muhalefet etme aracı olarak kullanılmış hem de modernlik bağlamında birtakım fikirlerin ileri sürüldüğü bir mecra haline gelmiştir. II. Meşrutiyet’in ilanına kadar olan dönemde farklı fikri çabaları bünyesinde barındıran bu yayınlar sonraki dönemde fikir hareketleri için mahfil olma hüviyetine bürünmeye doğru evrilmişlerdir. Bu minval üzere II. Meşrutiyet sonrası dönemde Türklük/Türkçülük, İslamlık/İslamcılık ve Batıcılık düşüncesi etrafında mahiyeti itibarıyla daha sarıh bir hale sahip yayınlar neşredilmiştir. Bu çalışma Nüzhet Sabit öncülüğünde neşredilen *Vazife* gazetesinin Osmanlı modernleşmesi karşısında nasıl bir tavır takındığı ya da Batılılaşmanın çerçevesinin nasıl olması gerektiği hususunda ne tür fikirler ihtiva ettiğini vuzuha kavuşturmayı amaçlamaktadır. Yanı sıra mecmuanın Batılılaşmaya dair ortaya koyduğu eleştirilere temas ederek genel anlamda mecmuanın ne tür bir çerçeveye sahip olduğuna temas edilecektir.

2. VAZİFE GAZETESİ

İlk sayısı Nüzhet Sabit’in başyazarlığında 18 Zilhicce 1329 (10 Aralık 1911) yılında yayımlanan *Vazife* mecmuası maksadını, mesleğini ve ne tür gayeye matuf bir mecmua olduğunu “*Vazife’nin Mesleği*” başlığıyla izah etmektedir. Bu yazı milletin ihtiyaç duyduğu husuların tespitinin yerli yerince yapılmadığı vurgusuyla başlayıp mecmua etrafında bir araya gelenlerin hatt-ı kabul olarak “*1- Hükümette meşrutiyet, 2- Dahili siyasette Osmanlılık, 3- Harici siyasette muayyen bir program*” şeklinde izah edilmekte ve bu çerçevenin dört senelik bir tecrübe neticesinde ortaya konduğu ifade edilmektedir.⁴ Burada dikkat edilmesi gerekli husus *dört senelik süreçten* kastın meşrutiyetin ilanı ile sonrası dönemdir. Geçen zaman zarfında Osmanlı’da hürriyet namına meşrutiyet savunuculuğu yapıp kendi milliyetleri hesabına birtakım çabalar içerisine girilmiş olmasının gazetenin çerçevesinin belirmesinde önemli etkisinin olduğu muhakkaktır. Yanı sıra gazetenin belirli bir program dahilinde yayın hayatını devam ettirmek istediği de bir gerçektir. Nitekim söz konusu yazı adeta bir parti programı üslubundadır. Teşebbüs-i şahsi vurgusu; liman, demiryolu gibi büyük teşebbüslerin vergilendirmesinde hükümetin etkinliğinin nasıl olması gerektiği, arazilerin kullanımına dair vurgular; eğitim, askerlik ve mebus seçimi gibi konulara dair kendi yaklaşımlarını doğrudan ifade ettikleri bir formda olmuştur. Bu meselelere ek olarak söz konusu yazının sonunda, nihaî olarak hedeflerinin izah ettikleri amaç ve çerçeve dâhilinde kaygılar güden mütefekkirleri bir araya getirmek olduğu ifade edilmektedir.⁵ 21 numaralı sayısı ile birlikte günlük olarak yayın hayatına devam etme kararı alan *Vazife* benzer kaygılarla haftalıktan günlüğe geçtiğini ifade etmekte ve gayesini Osmanlı matbuat hayatında gerçek bir gazete olmak şeklinde ifade etmektedir.⁶ *Vazife*’nin “*yevmî gazete*” olarak sadece bir gün çıkabildiğini de belirtmekte gerekmektedir. Buna sebep ise hükümetin kararı olduğu gazetenin bir sonraki nüshasında belirtilmektedir.⁷ *Vazife*’nin çıkış periyoduna ilave Aralık 1911 tarihinden itibaren 25 sayı çıktıktan

² Mehmet Âkif’in terakki kavramına atfettiği anlam bir kenara bu kavramı sıklıkla kullandığı bilinmektedir. Örnek olması bakımından Mehmet Âkif’in şu dizeleri dikkat çekicidir: “*Beyhude imiş ettiğim tümüld-i terakki/ Bir şey diyemem zaten o sevdadan usandım...*” Mehmet Âkif Ersoy, “*Terkib-i Bend*”, *Safahat*, (Yay. Haz. Ertuğrul Düzdağ), s. 514. Terakki’nin pozitifizmin önemli kavramlarından biri olduğu dikkate alındığı vakit mesele daha bir açık hale gelmektedir. Bkz. Murtaza Korlaelçi, *Pozitifizmin Türkiye’ye Girişi*, Hece Yayınları, Ankara 2002, s. 113.

³ Genel manada İslamcılık müntesiplerinin medeniyet dolayısıyla teknik hususunda genel yaklaşımlarını anlatması bakımından bkz. Enes Şahin-Selin Topaloğlu, “*Modernleşme Devri Türk İslamcılığının Medeniyet Tasavvuru*”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1/4, 2016, ss. 590-611.

⁴ “*Vazife’nin Mesleği*”, *Vazife*, 18 Zilhicce 1329, Nu:1, s. 1.

⁵ “*Memlekette elbette bizim şu ihtiyacı duyan başkaları da vardır biz bunları olsun memleketin selametine çalışmak için fikren bir noktaya toplayabilirsek kendimize mes’ud ve muvafık olmuş nazarıyla bakacağız.*” cümleleriyle bu duruma işaret etmektedirler. “*Vazife’nin Mesleği*”, s. 1.

⁶ “*Mesleğimiz Hakkında*”, *Vazife*, 17 Cemaziyülevvel 1330, Nu:21, s. 1.

⁷ “*İhtar*”, *Vazife*, 29 Cemaziyülevvel 1330, Nu:22, s. 1.

sonra yayın hayatına ara verdiğini ve 1918’de bir, 1919’da iki ve 1923’te üç sayı olmak üzere 31 sayı neşredildiği bilinmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki bu ara dönemlerde gazetenin naşiri olan Nüzhet Sabit muhtelif gazete ve mecmualarda kendi adından söz ettiren bir isim olmuştur.⁸

II. Meşrutiyet yıllarında Osmanlı-Türk modernleşmesinin hem pratik olarak hem de entelektüel anlamda oldukça dinamik olduğu gerçeğinden hareketle *Vazife* naşirlerinin de siyasî, sosyal, kültürel meseleler karşısında kendine özgü birtakım tavırlar geliştirdiğini söylemek yerinde bir değerlendirme olacaktır. İttihat ve Terakkî iktidarı boyunca muhalefetin de dışında “*müstakil*” olarak tutum geliştirmeyi başarabilmiş bir teşebbüs olabilmıştır.

3. SİYASİ MESELELER KARŞISINDA TUTUMU

Vazife’nin siyasî ihtilaflar karşısında mutedil davranmak gerektiği yönünde bir tavır sergilediğini belirtmek pekâlâ yanlış olmayacaktır. İlk sayısı Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın⁹ kuruluşunun hemen akabinde yayınlanan Vazife’nin İttihat Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkaları arasındaki münakaşaların gayri sahici olduğuna yaptığı vurgu ve beraberinde her iki partinin de memleket için elzem olan huşuları arzuladıklarını belirterek bunların birlikte hareket etmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Bu yönüyle Meşrutiyet’in ortaya çıkardığı siyasî ortamın bir gereği olarak her iki partinin de isimlerinden hareketle memleket hayırına olan hususlarına odaklandığı ifade edilmekte, bundan ötürü de her iki partinin müşterek hareket etmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Her iki partiye hitaben teklifte bulunan gazete memleketin selameti için fırkalara bazı tekliflerde bulunmaktadır:

“*Evvela- Fırkaların mazideki haldeki hallerinden fikirlerinin doğru veya fenalığından bahs edilmesin.*

Saniyen- Şahsa ait hiçbir tecavüzde bulunulmasın.

Salisen- İki fırka programına ait münakaşâtdan şimdilik vaz geçilsin.”¹⁰

Vazife’nin siyasete ilişkin bu tavrı ve memleket selametini merkeze alan siyaset tarzının müspet aksülamellerinin olduğu hemen ikinci sayısında görülmektedir. İkinci sayısında teşekkür mukabilinde kaleme alınan satırlarda kendilerine gönderilen mektuplarda bu memnuniyete atıfla teşekkür ifade edilmektedir.¹¹

Vazife fırkalar arasındaki münakaşanın muharrirler arasında tezahür eden taraflarına da atıfla bu muharrirlerin de belirli müştereklere odaklanarak memleket faydasına olmayan münakaşalardan uzak durmaları gerektiğini hassaten vurgulamaktadır. *Aynı maksada masruf olan kuvvetlerin daima yekdiğerini ifna etmesiyle* sahip oldukları gücü heder ettikleri belirtilmektedir.¹² Hatta öyle ki *Tesisat* gazetesinde Mustafa Sabri Efendi’nin kaleme aldığı bir yazıya atfen *Vazife* naşirleri de *ittifak ve itilaf taraftarları* olduklarını beyanla memlekette tarafların ittifaka meyyal olmaları gerektiği; şayet meyyal değillerse bu meylin tesisinin kendi vazifeleri olduğunu beyan etmektedirler.¹³ Bu meyanda *Vazife* gerek İttihat ve Terakkî mensuplarına gerekse Hürriyet ve İtilafçılara yapmaları gerekenler hususunda telkinlerde bulunmaktadır. En temelde İttihat ve Terakkî’nin vazifesini iki madde şeklinde özetlemekteler:

1- *Dost veya muâriz her kimden vârid olmuş bulunursa bulunsun İttihat ve Terakkî Cemiyetine isnad edilen idaresizliklerin tahkikini ve müsebbiblerinin tecziyesini taleb.*

2- *Cemiyetin ef’âl ve harekâtını meşrutiyet-i tamme ile Tevfik etmek esbabını teharrî.*¹⁴

⁸ Nüzhet Sabit’in hayatı ve fikirleri açısından Cüneyd Okay tarafından neşredilen “*Bir Meşrutiyet Aydını Nüzhet Sabit Hayatı-Kişiliği-Fikirleri*” başlıklı esere dikkat çekmek gerekmektedir. Kitabın son kısımlarında Nüzhet Sabit bibliyografyası verilmektedir. Bu bakımdan söz konusu tarih aralığında bulunduğu muhitler için bu eserin ilgili yerine müracaat edilebilir. Cüneyd Okay, *Bir Meşrutiyet Aydını Nüzhet Sabit Hayatı-Kişiliği-Fikirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001, s. 221-228.

⁹ Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakkî Fırkası’nın politik anlamda sert icraatlar sergilemeye başladığı bir dönemde muhalif unsurların bir araya gelerek Kasım 1911 yılında resmen kurulmuş olan bir fırkadır. Fırkanın hangi siyasî koşullarda kimler tarafından teşekkül ettirildiği ve muhalefet etme biçiminin çerçevesine dair bkz. Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası- II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

¹⁰ “İki Fırka Memleketin Selameti ve Bir Teklif”, *Vazife*, 18 Zilhicce 1329, Nu:1, s. 2. Aynı yıllarda Nüzhet Sabit tarafından kaleme alınan *Siyaset Yolları* başlıklı esere de burada değinmek yerinde olacaktır. Eserde genel anlamda Osmanlı hükümetinin dış politikada nasıl bir pozisyon alması gerektiği meselesine muhtelif devletler üzerinden temas edilirken, harici politikanın dâhili politika ile birlikte yürütmesinin sıhhatine hassaten vurgu yapılmaktadır. Nüzhet Sabit, *Siyaset Yolları*, Arakas Matbaası, Dersaadet, 1327.

¹¹ “Arz-ı Teşekkür”, *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:2, s. 1.

¹² “Heder Olmuş Kuvvetler”, *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:2, s. 1.

¹³ “Fırkaların İttifakı Kâbil midir? Müşterek Bir Kabine Teşkilî Münasib midir.” *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:2, s. 1.

¹⁴ “İttihat ve Terakkî Cemiyetine Düşen Vazife”, *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:2, s. 2.

Vazife; İttihat ve Terakkî'den beklentilerini bu şekilde sıralarken Hürriyet ve İtilafçılara da “*münakaşât-ı siyâsiyede bile hiss-i adalet daima rehber-i hidayetiniz olsun*” cümlesiyle hitap etmeyi kendine görev addediyor.

Her iki teşekkül üzerinden itidal telkinin de bulunan *Vazife* naşirleri benzer yaklaşımları muhtelif metinlerinde de sürdürmeye devam etmektedir. 1911 ara seçimlerini kendisini ispatlamamanın bir imkânı olarak gören Hürriyet ve İtilafçılar ve İttihat Terakki arasında sert münakaşaların¹⁵ olduğu esnada “*İ'tidâl! İ'tidâl*” seslenişleriyle başyazı yayımlamakta ve *devr-i istibdat*ta jurnalcilik yapanların deşifre edilmesi gündeme geldiğinde ısrarla bunun memlekete faydasının olmayacağı ve vatanın herkesten hizmet beklediği “*Bugün vatan herkesten jurnalcilerden de mürtecilerden de hizmet bekliyor*” cümleleriyle vurgulanmaktadır.¹⁶ Genel anlamda itidal üzerinden birlikteliğe atfen yapılan söylemlerin aslında *Vazife*'nin Osmanlılığa ilişkin yaklaşımının bir tezahürü şeklinde okumak mümkündür. Nitekim *Vazife* Osmanlılığı; “*biz Osmanlı ta'birini en vâsı' ma'anasıyla kabul eder ve Osmanlı toprağı üzerinde bulunan bilcümle akvâm ve milel-i Osmanlı olmak üzere kabul ederiz.*”¹⁷ cümleleriyle tanımlamaktadır.

Dönemin siyasi koşullarında iktidar olan İttihat ve Terakkî'ye karşı yürütülen muhalefet etme biçimine de *Vazife*'nin söyleyecekleri vardır. Bütün felaketlerin İttihat ve Terakkî kaynaklı olduğu yaklaşımını eleştiren *Vazife* naşirleri, “*esbab-ı inhitatumuzın daha büsbütün başka sebepleri vardır*”¹⁸ ifadesiyle başlayarak onların öğrenilmesi gerektiğini hassaten vurgu yapmayı kendisine vazife addetmektedir. Memleket lehine olan meseleler karşısında muhalefetin memleketi dikkate alarak tavır takınması gerektiği hususu meşhur 35. Maddenin tadili hadisesinde de kendini göstermektedir.¹⁹ İttihat Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasında sıkı tartışmaların olduğu bir dönemde *Vazife* salt bir muhalefet etme arzusuyla meseleye yaklaşmanın sakıncaları üzerinde durmayı kendine vazife addederek²⁰ tarafsızlara da seslenmiş ve *mutedillerin* memleket menfaatine hareket etmeleri gerektiğini hususen vurgulamışlardır.²¹ Sonraki dönemlerde özellikle İttihat ve Terakkî yanlısı gazeteler tarafından Hürriyet ve İtilaf aleyhine yapılan yayınlar *Vazife*'nin de tavrında bir takım değişikliklere gitmesine sebebiyet vermiştir. *Tanin*'de çıkan yazılara atfen 11 Rebiülevvel 1339 tarihli nüshasında doğrudan gazeteye ve İttihat ve Terakkî'ye dair kullandığı şu ifadeler bu duruma açıklık getirmesi bakımından oldukça manidardır: “*Tanin... bir memlekette İ'tilaf ve Hürriyet namı altında ictimai' eden milyonlarla halkını, vatanın en honzir, en bir düşmanıya hem emel göstermek bir memleketin milyonlarla halkını hain-i vatan gibi görmek... İttihat ve Terakki Cemiyeti emin olsun ki kendinin kendinden ziyade taraftarı olan Tanin kadar yine kendi haysiyet-i ictimaiye ve ahlakiyesini ıskat edebilecek bir düşmanı yaratılmamıştır. Ve yaratılamaz...*”²²

Vazife ilerleyen sayılarında dönemin siyasi vaziyetinin tesiriyle söylem bakımından tedrici de olsa itidalli ifadelerin yerine daha eleştirel bir tavra doğru evrilmeye başladığı görülmektedir. Hatta gazete Kanun-i Esasî'nin 35. maddesinin tadiline dair tartışmaların yaşandığı bir dönemde çıkardığı yedi numaralı sayısında Tefvik Fikret'in meşhur meşrutiyet dönemine dair eleştirilerini ihtiva eden *Doksan Beşe Doğru*²³ şiirini yayınlamaktan da geri durmamıştır. Bu noktada Tefvik Fikret'in İttihat ve Terakkî yönetimine dair eleştirilerinin sertleştiği hatta onları istibdat yönetiminden daha beter olmakla itham ettiği dönemde *Vazife*'nin Tefvik Fikret'e yöneltilen eleştiriler karşısında onu sahiplendiğini de belirtmek gerekir.²⁴

¹⁵ İstanbul Mebusu olan Rifat Paşa'nın Londra Büyükelçiliğine atanmasının ardından boşalan mebusluk için gerçekleştirilen ara seçim her iki partinin birbirlerine karşı sert seçim kampanyasına girişmelerine sebep olmuştur. Söz konusu ara seçim için bkz. Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 169-173. Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası-II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 113-114.

¹⁶ “Jurnallerin Neşredilmesi Muvafık mıdır?”, *Vazife*, 2 Muharrem 1330, Nu:3, s. 2.

¹⁷ “Osmanlılara Meşrutiyet Layık Değil midir?”, *Vazife*, 16 Muharrem 1330, Nu:5, s. 1.

¹⁸ “Tehlike Karşısında”, *Vazife*, 9 Muharrem 1330, Nu:4, s. 2.

¹⁹ Kanun-i Esasî'nin tadili kapsamında 35. maddeye ilişkin tartışmalara dair bkz. Birinci, s. 115-126.

²⁰ “Mebuslarımız Milletimizin Hatırını Sapsın”, *Vazife*, 23 Muharrem 1330, Nu:6, s. 1.

²¹ “Bitarafın Vazifesi”, *Vazife*, 23 Muharrem 1330, Nu:6, s. 1.

²² “...Neden mi Neşât Ediyor?”, *Vazife*, 11 Rebiülevvel 1339, Nu:11, s. 1.

²³ Şiiri ilk dörtlülüğü bile dönemin siyasi atmosferine getirilen eleştiriye örnek olması bakımından kıymetlidir:

“*Bir devr-i şe'âmet: Yine çiğnendi yeminler;*

Çiğnendi, yazık, milletin ümmid-i bülendi.

Kânun diye, topraklara sürtüldü cebinler;

Kânun diye, kânun diye, kânun tepelendi...

Bihûde fığanlar yine, bihûde eninler!”. Tefvik Fikret, “Doksan Beşe Doğru”, *Vazife*, 2 Sefer 1329, Nu:7, s. 1.

²⁴ Tefvik Fikret ve Servet-i Funûn ile ilgili dönemin önemli isimlerinin kanaatlerinin paylaşıldığı bu yazının gazetesinin ilk sayfasının ilk sütununda yayınlanmış olması meseleye ne denli ehemmiyet atfedildiğinin de bir nişanesi olarak değerlendirilmelidir. *Vazife*'nin kanaatini burada paylaşmanın önemli olduğunu düşünüyoruz: “*Tefvik Fikret lehinde yazılacak en parlak sözler nihayet birer sitayıştır. Onu müdafaa edecek, onu layık olduğu mevki-i belde-i hümete is'ad edecek yalnız iki kelime vardır: Tefvik Fikret.*” “Tefvik Fikret ve Servet-i Funûn”, *Vazife*, 19 Safer 1329, Nu:8, s. 1.

Siyasi ahvalın çetin olduğu bu dönemde memleketin geneline hâkim olan ümitsizlik ve ye'se de hassaten temas eden *Vazife* vatandan, memlekettten ümidini kesenlere “*Bilmem Bu Memleketi Kim Kurtaracak?*”²⁵ nidasıyla seslenmekte; vatan sathına ve milli birtakım hasletlere sahip olmanın çağın bir gereği olduğunu yüksek sesle ifade etmektedir. Bu noktada Nüzhet Sabit ve *Vazife*'nin vatan tasavvuru ve milliyetçilik/Türkçülük nokta-i nazarından ne tür bir tavır takındıklarını da belirtmekte fayda vardır. *Vazife* özelinde beliren milli tavrın karışıklıktan ziyade kuşatıcılığı gaye edinen, Anadolu-Türk merkezli bir yapıda olduğu görülmektedir.²⁶ Memleket sathında Türklük namına neşredilen yayınlar karşısında gösterdiği tavırda bu durum rahatlıkla müşahade edilebilir: Türk Yurdu mecmuasının neşredilmesi *Vazife* gazetesi tarafından heyecanla karşılanmış Türklüğü yüceltmek amacıyla neşredilen bu mecmuaya memleket menfaatine çalışan bütün gazete, mecmua ve cemiyetlerin destek vermesi gerektiği hassaten vurgulanmıştır.²⁷

Genel anlamda değerlendirildiği zaman *Vazife*'nin dönemin siyasi kutuplaşmaları karşısında memleket menfaatini dikkate alarak kendince bir tavır geliştirdiği görülmektedir. Osmanlılık tanımlaması ve ayrıştırıcı bir tavırdan ziyade farklılıklarla bezenmişliğe yapılan atıflar da bunun bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Yalnız bu noktada dikkati yukarıda da kısmen değinilen *Vazife* gazetesinin *müstakillğine* çekmekte fayda vardır. *Vazife* İttihat Terakki'nin yanlışlarına itiraz etmeyi kendisine vazife edinmekle birlikte muhalefet unsurlarının muhalefet etme biçimlerine de yer yer eleştiriler getirmekten imtina etmemiştir. Nitekim Hürriyet ve İtilaf Fırkası teşekkül ederken muhalefetin gerekliliği dolayısıyla fırkanın teşekkülünü memleket menfaatine bir hadise şeklinde değerlendirmişlerdir. Ancak *Vazife* muhalefette bulunması gereken özellikler üzerinden Hürriyet ve İtilaf Fırkasını da eleştirmekten kaçınmamıştır. Öyle ki Osmanlı sathında namus, çalışkanlık ve fikir etrafında şekillenen gerçek muhalefetin teşekkül etmesinin gençler üzerinden mümkün olacağını da hassaten belirtmektedir.²⁸

1912 yılı hem Osmanlı siyasi tarihi açısından hem de İttihat ve Terakki açısından oldukça önemli bir tarih olarak dikkatleri çekmektedir. İttihat ve Terakki muhalifleri tarafından “*sopalı seçimler*” olarak adlandırılan seçimlerin yaşanması Türk siyasi hayatında yeni yapılanmaların ve yeni yaklaşımların kendisini göstermesine imkân tanımıştır.²⁹ Bu çerçevede İttihat ve Terakki'nin iktidar noktasında yapıp ettiklerinin meşrutiyet dolayısıyla elde edilen kazanımların yitirilmesine sebebiyet verdiği-vereceği *Vazife* naşirleri tarafından yüksek sesle dillendirilmiştir. Bu hususta da oldukça belîğ ifadelerle meşrutiyete dolayısıyla hürriyete sahip çıkılmasının gençliğin asli vazifesi olduğu belirtilmiştir.³⁰ Bunun yanı sıra gerçekleşen siyasi olaylar karşısında yer yer yaptıkları değerlendirmelerin yüzeysel olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Arnavutluk İsyanı çıktığı vakit isyanın müsebbibi olarak tamamıyla İttihat ve Terakki'nin gösterilmesi ayrıca milliyetçi teşebbüsler dolayısıyla aslında isyan ve ayrılıkların kaçınılmaz hale gelmiş olduğu gereğinin *Vazife* naşirlerinin dikkatinden kaçan bir husus olduğu görülmektedir.³¹ *Vazife*'nin bu hususta Osmanlılık namına ümitvar olmasının bu tür değerlendirmeler üzerinde önemli oranda etkisinin olduğu muhakkaktır.

4. SOSYAL MESELELERE DAİR VAZİFE

II. Meşrutiyet yılları matbuat hayatının canlılığı ve meseleler bakımından çeşitliliği bilinen bir gerçektir. *Vazife* gazetesi de bu çeşitliliğin görünür olduğu neşriyatlardan birisi olmuştur. Dönemin sosyal meselelerine dair çeşitli yaklaşımların gazete sütunlarında muhtelif isimlerce irdelendiği görülmektedir. Osmanlı-Türk modernleşmesinin temel meselelerinden biri olan “*kadın*”, toplum hayatındaki mevcut ve olması gereken yerine dair ele alınan bir mesele olmuştur. Gazetenin *İctimaiyat* kısmında “*Kadınlara*

²⁵ “Bilmem Bu Memleketi Kim Kurtaracak?”, *Vazife*, 2 Sefer 1329, Nu:7, s. 1.

²⁶ Nüzhet Sabit'in politik tavrı da bu duruma işaret eden önemli bir unsurdur. Bu hususta Hacısalihoğlu'nun yaptığı değerlendirme dikkat çekicidir: “*Sabit'in milliyetçiliği saldırgan değil, Anadolu toprağını kurtarmaya yönelik bir vatançılık içeriyordu. Bu vatançılığı, yurtseverlik olarak da nitelendirebiliriz. Sabit ile, Osmanlılığa karşı muhalif bir duruş ve Anadolu-Türk eksenli bir milliyetçilik anlayışı söz konusu olmaya başlamıştır.*”. Fuat Hacısalihoğlu, *Türk Tarihiçiliğinde Anadoluçuluk Düşüncesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2005, s. 36.

²⁷ “Türk Yurdu”, *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:2, s. 2.

²⁸ Bu hususla alakalı olarak kaleme alınan “*Hangi Muhâlefet Te'sis Edebilir*” başlıklı metinde muhalefetin taşınması gerekli özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır: “*1- Muhalefeti teşkil edenler erbab-ı namus ve iktidardan olurlar. 2- Muhalefet efradı bir fikir bir prensib etrafında birleşir. 3- Kanunî olmayan hiçbir harekette bulunmaz.*” “Hangi Muhâlefet Te'sis Edebilir”, *Vazife*, 30 Rebiyülahır 1330, Nu:18, s. 1-2.

²⁹ II. Meşrutiyet yıllarında gerçekleşen seçimler ve bu seçimlerin aksülamelleri için bkz. Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*, İmge Kitabevi, Ankara 2007. Taha Niyazi Karaca, *Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.

³⁰ “Hürriyet İhtiyacı”, *Vazife*, 2 Cemaziyülahır 1330, Nu:23, s. 1.

³¹ “Arnavutluk İsyanı”, *Vazife*, 2 Cemaziyülahır 1330, Nu:23, s. 2. Bir sonraki nüshada Selanik'te müntezir *Yeni Asır* gazetesinde Şeyh-i Muhsin-i Fani (Ş. M. F.) imzasıyla Hüseyin Kazım'ın bu mesele hakkında yazmış olduğu makaleden alıntılama yaparak kendi fikirlerini muhkem hale getirmek istedikleri görülmektedir. “Me'murin ve Gazetecilik”, *Vazife*, 13 Cemaziyülahır 1330, Nu:24, s. 1.

Hürmet” başlıklı yazıda bu durumu tahlil etme imkânı vardır. Bir memlekette kadınların içtimâî hayattaki konumları ile o memleketin milli saadeti arasında sıkı bir bağ olduğu vurgusuyla başlayan yazıda kadınların mevcut konumlarının eleştirisi üzerinden yapılan değerlendirmelerle iktifa edilmemesi gerektiği bilakis bu durumdan sıyrılmaları adına yapılması gerekenlere odaklanmanın elzem olduğu üzerinde durulmaktadır.³² Aslında dönemin hâkim anlayışının da benzer olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Farklı fikri eğilimlerin söz konusu *kadın* olduğunda kendi fikri sınırları dahilinde bu meseleye dair oldukça modern yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Dolayısıyla *Vazife*’nin de bu mesele etrafında dönemin ruhunun bir gereği olarak yaklaşım sergilediğini belirtmek gerekmektedir. II. Meşrutiyet yıllarında Cenap Şahabettin tarafından *Hak* gazetesinde neşredilen “*Bizde Nisâiyyûn*”³³ başlıklı makalenin ortaya çıkardığı tartışma ortamına *Vazife* de dâhil olmuş ve yukarıda ifade edilen çerçevede Cenap Şahabettin’e itiraz getirmekten imtina etmemişlerdir.³⁴

Tabii *Vazife* bu tür bir tavrı sergilerken Batı merkezli bir yaklaşım içerisindedir. Nitekim gazetenin 15 numaralı sayısında *Kadınlar Âlemi* başlıklı yazıda Batılı kadınların muvaffakiyetlerinden bahsederek altı yüz yıllık Osmanlı geleneğinde kadının hayatın her alanının dışına itilmesinin müsebbibi olarak erkekler gösterilmekte ve kadının Batıdaki kadınlar gibi hayatın her alanında başarılarıyla görünebilmeleri için asıl görevin yine erkekler düşüğü ifade edilmektedir.³⁵ Hatta öyle ki kadınların mebus olmaları meselesini ele alan *Vazife* örnek olarak aldığı İngilizler üzerinden meseleyi tetkik etme yoluna gitmiş ve kadınların buldukları meclislerle erkekler kadar muvafık oldukları beyan edilerek bunun da Osmanlı toplumunda tartışılması gerektiği üzerinde durmuştur.³⁶

Aynı şekilde söz konusu meşrutî yönetim, anayasacılık olduğunda da *Vazife*’nin aynı refleksi gösterdiği müşahade edilebilir. İttihat ve Terakkî ile Hürriyet ve İtilaf arasındaki münakaşaların yoğunca yaşandığı bir dönemde meşrutiyetten yana tavrını keskin ifadelerle beyan etmekten de beri durmamıştır. Tanin gazetesinin İttihat ve Terakkî savunusuna değinilen yazı aslında *Vazife*’nin meseleler dahilinde ne tür bir pozisyon belirlediğinin bir örneğidir. Tanin gazetesi İttihat ve Terakkî’ye eleştirilerin olduğu bir dönemde fırkayı “*İttihat ve Terakkî Cem’iyetine her şey isnad edilebilir. Fakat bu memlekette hürriyet ve meşrutiyeti istihsal etmiş olmak şerefi kendisinden istirdad edilemez. Hürriyet ve meşrutiyeti istihsal için feda-yı canı göze alan bu cem’iyete meşrutiyet ve hürriyet aleyhinde hareket isnad edilemez.*”³⁷ cümleleriyle savunurken *Vazife*’nin bu savunuya karşı tavrı dikkat çekicidir: “*...Evvelen- şunu söylemek icab eder ki İttihat ve Terakkî Cemiyeti meşrutiyeti istihsal etmedi. Sultan Hamid hükümetine nihayet verdi. Halihazırdaki hükümeti fi’lhakika Abdülhamid hükümetine benzemez. Fakat meşrutî olmaktan pek baiddir. Çünkü meşrutiyet kanun ile amel olmak demektir...*

Saniyen- Abdülhamid hükümetinin sükûtuna hizmet eden eski İttihatçılardan bugün cemiyet aleyhinde bulunanların adedi cemiyeti idare edenlerden pek çok fazladır. Hala İstanbul şubesinde iki üç kişiden başka kimse kalmamış gibidir. İttihat ve Terakkîyi mazisiyle müdafaa etmekten ziyade hal ve istikbalini nazar-ı dikkate alarak ıslahına çalışmak İttihat ve Terakkîyi sevenler için en doğru yoldur.”³⁸

Yukarıda da görüleceği üzere *Vazife* siyasi konulardaki itidalli halini sosyal meseleler karşısında da gösterme gayreti içerisinde olmuş ve muhasebeyi esas tutan bir tavrı benimsemiştir. Nitekim sonraki beyanlarında da kendileri için İttihat ve Terakkî ile Hürriyet ve İtilaf arasında pek fark olmadığını kendi sabitelerinin memleketin faydası şeklinde tezahür edeceği üzerinde hususiyetle belirtmişlerdir.³⁹ Yanı sıra Hüseyin Cahid’e hitaben yazılan yazıda da *Vazife*’nin muhalif olmadığı *müstakil* olduğu beyan edilmektedir.⁴⁰

Vazife’nin 12 numaralı nüshasında bir haber dikkati çekmektedir. Bu haberde muhtelif memleketlerde mebusların aldıkları maaşlar herhangi bir yoruma yer verilmeksizin aktarılmaktadır.⁴¹ Bu aktarımın

³² “Kadınlara Hürmet”, *Vazife*, 19 Safer 1329, Nu:8, s. 2.

³³ Cenap Şahabettin, “Bizde Nisâiyyûn”, *Hak*, 6 Mayıs 1328, Nu: 67, s.1.

³⁴ “Vazife Gazetesine”, *Vazife*, 13 Cemaziyülahır 1330, Nu:24, s. 2.

³⁵ “Kadınlar Âleminde”, *Vazife*, 9 Rebiyülahır 1330, Nu:15, s. 2.

³⁶ “Kadınlar Âleminde”, *Vazife*, 16 Rebiyülahır 1330, Nu:16, s. 2.

³⁷ *Vazife*’den alıntılanan bu metin aslında Hüseyin Cahid’in Tanin’de “Genç Türkiye’nin Zayıf Noktası” başlığıyla yayınladığı yazının hülasası şeklindedir. Yazının kendisi için bkz. Hüseyin Cahid, “Genç Türkiye’nin Zayıf Noktası”, *Tanin*, 27 Şubat 1911, Nu: 893, s.1.

³⁸ “Tuhaf Mugalatalardan”, *Vazife*, 4 Rebiyülevvel 1329, Nu:10, s. 1. Gazetenin sonraki sayısından anlaşıldığı kadarıyla söz konusu bu tavra mektup marifetiyle itirazların geldiği ve izahın istendiği görülmektedir. Yapılan izahta ise *Vazife* İttihat Terakkî’nin çehresinin değiştiği, meşrutiyetin ilanına giden süreçte bulunan isimlerin artık cemiyet bünyesinde bulunmadığı ve meşrutiyet ile murad edilen hususlardan uzaklaşıldığı ifade edilmektedir. “Bir İzâh”, *Vazife*, 11 Rebiyülevvel 1329, Nu:11, s. 1.

³⁹ “İttihat ve Terakkiye Zahir Olmak Ne Demek?”, *Vazife*, 17 Rebiyülevvel 1329, Nu:12, s. 1.

⁴⁰ “İttihat ve Terakkî Ne Yaptı?”, *Vazife*, 25 Rebiyülevvel 1329, Nu:13, s. 1.

⁴¹ “Sâi’r Devletler Meb’uslara Ne Veriyorlar”, *Vazife*, 17 Rebiyülevvel 1329, Nu:12, s. 3. Ayrıca mebus maaşları için bkz. Fahri Bakırcı, “Meclis Üyelerinin Aylık ve Diğer Ödemeleri”, *Yasama*, 2006, 3, s. 27-70.

temel sebeplerinden birisi II. Meşrutiyet yıllarında bütçe hazırlıkları söz konusu olduğu vakit her daim memur maaşlarının düşürülmesinin gündeme getirilmesi ve paralelinde mebusların maaşların düşürülmesine olumlu yaklaşımları olmalıdır.⁴² Gazete de farklı ülkelerdeki mebus maaşlarına atfen asıl gündeme getirilmesi gerekenin aslında mebus maaşları olduğuna atıf yapmak istemektedir.

II. Meşrutiyet'in ilanı öncesinde ve sonrasında Osmanlı modernleşmesinin temel meselelerinden biri eğitim/maarif olmuştur. Maarifin her kademesine dair özellikle II. Abdülhamid döneminde hususi ehemmiyet verilmiş ve eğitimin yaygınlaşması namına okullaşma mümkün merteye arttırılmıştır. Bu teşebbüsler söz konusu olurken işin mahiyetine dair de gerek devlet erkânının gerekse Osmanlı münevverlerinin matbuat âleminde çeşitli yayınlarda bulunmuşlardır. Bu değerlendirmelerini yaparken zaman zaman farklı ülkelere örneklemeler seçmişler ve oralarda eğitime verilen önemi çeşitli kriterler etrafında izah etmeye gayret etmişlerdir. Benzer bir yaklaşımı *Vazife*'de de görmek mümkün olmaktadır. Örneğin gazete 13 numaralı sayısında Almanya özelinde öğrenci, öğretmen mevcutlarını göstererek bu çerçevede eğitim ve öğretimin iyileştirilmesi namına ne kadar bütçenin eğitimin farklı kademelerine aktarıldığını nakletmiştir.⁴³

Maarife dair dönemin hükümetlerinin tercihleri ya da tasarrufları dolayısıyla ortaya çıkan durumlar da *Vazife*'nin alakadar olduğu meseleler olmuşlardır. Mesela II. Meşrutiyet'in ilanını müteakip dönemde önce Eylül 1908'de Dârümuallimîn-i İbtidâiyye, Kasım ayında da Dârümuallimîn-i Âliye Müdürlüğüne atanan Sâtu el-Husrî 1912 yılında dönemin Maarif Nazırı Emrullah Efendi ile anlaşmazlığı sebebiyle istifasına kadar geçen süre zarfında yapıp ettikleri *Vazife* tarafından takdirle karşılanmış ve istifası *Vazife* tarafından bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴ Bunun yanı sıra Sâtu Bey'in yapıp ettiklerini anlatan uzunca bir makaleye gazetede yer verilmiştir.⁴⁵

II. Meşrutiyet yıllarının önemli hususlarının başında *ideal-emel* bahsi gelmektedir. Dönemin neşriyatlarında bu meseleye dair metinlerin kaleme alındığı ve fikri teşebbüslerin bu meseleye ehemmiyet verdikleri bilinmektedir.⁴⁶ *Vazife* gazetesinde de bu hususta bir mefhum olarak temas edilmese de Trablusgarp hadisesi sonrasında gaye birliği yoksunluğuna tema edildiği görülmektedir. İtalyanların münevverleri, muallimleri, sanatçıları, gençleri ve tüm halk unsurlarıyla müşterek hareket etmelerine karşılık benzer müşterekliğin Osmanlılar için söz konusu olmadığı üzerinde durulmaktadır. Bu müşterekliğin gerekliliğine hassaten vurgu yapılmakta bunun galip gelmekten daha elzem olduğu belirtilmektedir.⁴⁷

5. BATI, BATILILAŞMA ve VAZİFE

Vazife gazetesi Osmanlı sathı dışındaki yerlere dair alakasını her daim diri tutmuş ve başka ülkelerin Osmanlı ile münasebetini nakletmekle iktifa etmemiş ülkelerin birbirleri ile olan irtibatlarına da temas etmiştir. *Vazife*'nin bu çerçevede benimsediği usul başkentleri tek tek ifade ederek siyasî erklerin antlaşmalarını, anlaşmazlıklarını, ziyaretlerine tema etmeye gayret etmiştir.⁴⁸

Gazete Osmanlı ile siyasi, sosyal ve kültürel manada geçmişe sahip olan memleketlere ilişkin dikkat çekici bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Örneğin henüz daha 2. sayısında Bulgaristan'ı haber konusu ederken Bulgaristan'ın 1878 Berlin Antlaşması neticesinde müstakil hale gelmesinin ardından kısa sürede mükellef bir yapıya büründüğü ifade edilmektedir. Yanı sıra yaptıkları ile *Garb medeniyetini bihakkın temsil etmekte* olduğu belirtilmekte ve bununla iktifa edilmeyip Bulgaristan'ın nüfus artış durumu, etnik dağılımı, mali durumu gibi vaziyeti de ortaya konulmaktadır.⁴⁹

Avrupa devletlerinin sosyal, kültürel ve demografik yapısına dair bu ve benzeri yaklaşımların yanı sıra Avrupa'da gerçekleşen iktisadî temelli toplum hareketlenmelerine de *Vazife*'de yer verildiği görülmektedir. Örneğin İngiltere'de kömür işçilerin gerçekleştirdiği grevler gazetede geniş yer bulmakta

⁴² Bu hususta dikkat çekici diyalogların olduğu görülmektedir. Nitekim 1325 tarihli bütçe görüşmeleri esnasında Aristidi Paşa ile Ömer Fevzi Efendi arasında geçen diyaloglar örnek olarak gösterilebilir. Aristidi Paşa memur maaşlarının düşürülmesinin sakıncalı olduğunu ve doğru olmadığını hararetle savunmaktadır. *Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri*, Dön.:1, C. 3/72., s. 434-435.

⁴³ "1913 Tarihinde Almanya Darülfünunlarına Devan Eden Talebenin Mikdarı", *Vazife*, 25 Rebiyülevvel 1329, Nu:13, s. 4.

⁴⁴ Sâtu el-Husrî'nin hayatı için bkz. Ş. Tufan Buzpınar, "Sâtu el-Husrî", *İslam Ansiklopedisi*, 36, 2009, s. 176-178.

⁴⁵ "Dârümuallimîn ve Sâtu Bey", *Vazife*, 9 Rebiyülahir 1330, Nu:15, s. 2.

⁴⁶ Akçuraoğlu, "Emel (İdeal), *Türk Yurdu*, 14 Haziran 1328, 2/16, s. 484-491.

⁴⁷ "Düşmandan Ders Alınabilir!", *Vazife*, 8 Cemaziyülevvel 1330, Nu:19, s. 1.

⁴⁸ *Vazife*'nin genel olarak yayınlanan sayılarının ikinci sayfelerinde "Haftanın Havadisı" üst başlığı altında "Dâhilde" ve "Hariçte" başlıkları ile haberler nakledildiği görülmektedir. "Dâhilde" kısmında genel anlamda Osmanlı Devleti'nin siyasi vaziyetine dair haberler nakledilirken "Hariçte" kısmında ise ülkeler başkentleri üzerinden başlıklarıyla haberler nakledilmektedir. "Haftanın Havadisı", *Vazife*, 27 Safer 1329, Nu:9, s. 2.

⁴⁹ "Komşularımızdan Bulgaristan", *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:2, s.2. "Komşularımızdan Bulgaristan", *Vazife*, 24 Zilhicce 1329, Nu:3, s.3-4.

ve bu grevlerin önemi şu cümlelerle ifade bulmaktadır: “...amele grevi Avrupa'nın bütün nizam-ı ictimaiyesini ihlâl edecek bir şekl-i tehditkâr almaya başlamıştır.”⁵⁰ Tabii bu benzeri haberlerin asıl önemli tarafı ise Avrupa siyasi hayatında cereyan eden hadiselerin fikri zeminlerinin Osmanlı entelektüel hayatında da merak uyandırmasıdır. Bu merakın beraberinde fikri meseleler üzerinde önemli tesirlerinin olduğu da sonraki dönemlerde kendini göstermiştir.

Hürriyet ve İtilaf fırkasının teşekkülünün ardından beliren siyasi ortamda *Vazife* mecmuasının fırkalarının teşekkülünün kontrolsüz yaşanması dolayısıyla itirazını ortaya koymaktadır. Fırkaların çokluğunun Avrupa'da ki mevcut koşullarla meşru olarak lanse edilmesi karşısında tavrını şu cümlelerle ortaya koymaktadır: “...Avrupa'da böyle olmak Türkiye'de böyle olmayı icab etmez.. Bir de Avrupa'da böyledir demekle ne ma'na kastedildiği de ekseriyetle meçhul kalıyor. Çünkü Avrupa'da ahvâl ve âdâtı teşkilat-ı idareye ve ictimaiyesi yekdiğerinden pek vâzih esaslarla ayrılmış birçok milletler, hükümetler vardır. Avrupa denildiği zaman bu hükümetlerden, milletlerden hangisi kastediliyor?”⁵¹ bu cümlelerden anlaşılacağı üzere *Vazife* naşirleri Batılılaşma konusunda itidali ve makuliyeti önceleyen bir tavır sergilemektedir. Bu itidal ve makuliyete ilave belirli siyasi koşullarda belirli gerekçelerde Avrupa devletleri nezdinde Osmanlı'nın “sempatik” hale gelmesi de yer yer olması gerekli bir durum olarak ifade edilmektedir. Örneğin Trablusgarp hadisesi esnasında İtalyanların saldırıları neticesinde her türlü geçişe kısa süreliğine kapanan⁵² boğazların ticari gemilere açılmasının *Vazife*'de Avrupa devletleri nezdinde Osmanlıya dair müspet bir algının oluşacağı kanaatini doğurmuştur.⁵³

Vazife Batıdan mülhem birtakım teşebbüslerin Osmanlı toplumunda ne şekilde tezahürlerinin olduğu üzerinde de durmakta ve bu tezahürlerin aslında ne şekilde olması gerektiğine de yer yer temas etmektedir. Mesela özellikle yukarıda da ifade edilen kadınlara ilişkin hususlar dikkat çekicidir. *Vazife* bu bakımdan Batının örnek alınması noktasında aslında çok da bir beis görmemekte Osmanlı toplumunun mevcut durumunun tarihi süreç içerisinde yanlışlarda ısrar edilmesi ile alakalı olduğunu ifade etmektedirler.

Milli idealler, gençliğin vazifeleri, münevver-halk münasebetleri gibi hususlarda örneklik olarak milli yapılarını ikmal etmiş ya da siyaseten belirli başarılar elde etmiş olan ülkelerin örneklik teşkil etmesi gerektiği *Vazife* naşirleri tarafından belirtilen bir durum olmuştur. Nitekim gençlere hitaben yazılan yazılarda bu durum rahatlıkla görülmektedir. Burada dikkat çeken hususlardan biri de *Vazife*'de çıkan bazı yazılarda milli birliğini sağlamış olan Bulgarlar ya da doğu toplumları içerisinde zikredebileceğimiz Ruslar ve Japonların da örnek olarak sıklıkla zikrediliyor olmalarıdır. Buradaki gençlerin Batılı ülkelerde muhtelif tedrisatlardan geçtikten sonra ülkelerine döndükleri vakit halklarıyla aralarına mesafe koymadıkları bilakis millet menfaatine her türlü vazifeyi ifa etmenin kendi asli sorumlulukları olduğu gerçeğinden hareketle ülkelerine önemli katkılar sundukları üzerinde durulmaktadır. Osmanlı gençliğinin de yüz elli yıldır süregelen atalet ve nifaktan beri durarak millet menfaatine Osmanlılığı yücelterek hareket etmesi gerektiğini belirtmektedirler.⁵⁴ *Vazife*'nin gençlerin görevleri üzerinden beklentilerin gençler nezdinde belirli aksülamellerinin olduğu da yine gazetenin kendisinden anlaşılmalıdır. Nitekim 20 numaralı nüshasında gençler tarafından gönderildiği anlaşılan metinde Osmanlı gençliğinin devletin ve milletin selameti adına bir araya gelip belirli bir ideal dahilinde hareket etmesi gerektiğinin ifade edildiği, yanı sıra *Vazife* gazetesinden bu birlikteliğe ön ayak olmasının istendiği görülmektedir.⁵⁵

Gazetede Batı ve Batılılaşma nokta-i nazarında dikkati çeken hususlardan biri de Batıdaki teknik yaygınlık ve liderler özelinde gündelik hayatın nasıl olduğu meselesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin başkanının nasıl çalıştığı ve bir gününün nasıl planlandığı üzerinde durulmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin 27. başkanı olan William Howard Taft'ın sabah kalkıp spor yapmasından bütün yemek saatlerinin düzenli olmasından ve hükümet işleri ile iştilal ettiği saatlerin dahi belirli olduğuna vurgu yapılmaktadır. İşin önemli tarafı ise bu tür bir yazının kaleme alınmasının günün ne şekilde tasarlanacağı meselesinin aslında anlatılmak istenmesidir. Bu durum ise aslında doğrudan zaman tasavvurunun bir neticesi şeklinde okunabilir.⁵⁶ Teknik anlamda da telefon üzerinden

⁵⁰ “İngiltere Kömür Madeni Amelesinin Grevi”, *Vazife*, 25 Rebiyülevvel 1330, Nu:13, s. 3.

⁵¹ “İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Mevki-i Hakikati”, *Vazife*, 9 Muharrem 1330, Nu:4, s. 1.

⁵² Osmanlı Devleti'nin İtalya'nın saldırılarını gerekçe göstererek Boğazları ticaret gemileri dâhil her türlü geçişe kapatması buradan ticari bakımdan beslenen Rusya ve İngiltere başta olmak üzere bütün devletlerin tepkisini çekmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti de uzun süre kapalı tutmaya muvafık olamamıştır. İsrail Kurtcephe, *Türk İtalyan İlişkileri (1911-1916)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s. 109-119.

⁵³ “Münasib Bir Karar”, *Vazife*, 17 Cemaziyülevvel 1330, Nu:21, s. 1-2.

⁵⁴ N. S., “Gençlerin Nazar-ı Dikkatine”, *Vazife*, 8 Cemaziyülevvel 1330, Nu:19, s. 1-2.

⁵⁵ “Vazife Gazetesi'ne”, *Vazife*, 15 Cemaziyülevvel 1330, Nu: 20, s. 2-3

⁵⁶ “Amerika Reis-i Cumhuriyeti Nasıl Çalışıyor”, 17 Cemaziyülevvel 1330, Nu: 21, s. 3.

teknolojik gelişmelerin Avrupa yanında yaygınlığının ne şekilde olduğu istatistiki olarak verilmektedir. Stockholm’de 72000 adet telefon varken telefon başına nüfus oranı 4,7 şeklinde gösterilirken Madrid’de 3500 telefon ve telefon başına 155 nüfus düştüğü belirtilmektedir.⁵⁷ Burada doğrudan ifade edilmese de bu yaygınlığın Osmanlı sathı için mukayeseye okuyucuyu yönlendirdiği muhakkaktır ve Osmanlı bu bakımdan aslında oldukça “geri” durumdadır.

6. SONUÇ

II. Meşrutiyet’in ilanını müteakip dönemde Osmanlı matbuat hayatında yaşanan canlılığın gerek iktidar gerekse muhalefet odakları açısından muhtelif aksülamellerinin olduğu görülmektedir. Nitekim 1911 gibi Osmanlı siyasi hayatının iç ve dış siyaset bakımından oldukça gergin olduğu bir dönemde neşredilen *Vazife* gazetesi de bu ortamda kendine mahsus özellikleri ile temayüz ettiği rahatlıkla ifade edilebilir. Nitekim İttihat ve Terakkî karşısında makul bir muhalefet sergileme yolunu tutarken dönemin muhalefet teşebbüslerine de bu makuliyeti telkin etmeyi kendisine vazife addetmiş, “müstakil” bir taraf olarak kendini konumlandırmayı başarmıştır.

Siyasi bakımdan belirli bir mecra üzerinden hareket ederken sosyal meselelere dair de tavır geliştirmeyi ihmal etmemiştir. Osmanlı modernleşmesinin yürütücüsü ve önemli bir tartışma olarak “kadına” dair dönemin baskın entelektüel tavrına benzer bir yaklaşımla kadının sosyal hayatta dinamik ve aktif bir şekilde var olması gerektiği anlayışına sahip olmuştur. Siyasi tavrını geliştirirken ve sosyal meselelere dair kendi çerçevesinde hareket ederken gençliğe büyük önem atfettiğini de belirtmek gerekmektedir. Gençlik ideal ve emelleri dahilinde Osmanlı’da meşrutiyet ile murad edilen hürriyeti tesis etmeye muvafık olacaktır. Bu bakımdan Osmanlı eğitim hayatında yapılan değişikliklerin de yerinde ve siyasetten uzak bir şekilde tasarlanması üzerine bir yaklaşım sergilemiştir.

Batılılaşma noktasında ihtiyatlı ama Batılı yaşam tarzının ya da teknolojik gelişmelerin Batıdaki yaygınlığı üzerinden doğrudan olmasa da dolaylı olarak mukayeselere gidildiğini de belirtmek gerekir. Ya da yer yer Batılı devlet adamlarının gündelik hayatlarını ne şekilde sürdürdükleri üzerinden aslında bir model çizme yoluna müracaat ettikleri de ifade edilebilir.

Nihai olarak yaklaşık otuz sayı neşredilmiş bir gazete olarak Nüzhet Sabit ile özdeş görülen *Vazife* gazetesi sınırlı sayıda neşredilmiş olsa da Osmanlı siyasi, sosyal ve kültürel hayatına dair önemli etkiler bırakmış bir yayın olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- “...Neden mi Neşât Ediyor?”. (1339). *Vazife*, Nu:11, s. 1.
- “1913 Tarihinde Almanya Darülfünunlarına Devan Eden Talebenin Mikdarı”. (1329). *Vazife*, (13), s. 4.
- “Amerika Reis-i Cumhuriyeti Nasıl Çalışıyor”. (1330). *Vazife*, (21), s. 3.
- “Arnavutluk İsyanı”. (1330). *Vazife*, (23), s. 2.
- “Arz-ı Teşekkür”. (1329). *Vazife*, (2), s. 1.
- “Avrupa’da Telefon!” . (1330). *Vazife*, (21), s. 3.
- “Bilmem Bu Memleketi Kim Kurtaracak?”. (1329). *Vazife*, (7), s. 1.
- “Bir İzâh”. (1329). *Vazife*, (11), s. 1.
- “Bîtarafın Vazifesi”. (1330). *Vazife*, (6), s. 1.
- “Dârümuallimîn ve Sâtı Bey”. (1330). *Vazife*, (15), s. 2.
- “Düşmandan Ders Alınabilir!”. (1330). *Vazife*, (19), s. 1.
- “Fırkaların İttifakı Kâbilmidir”, Müşterek Bir Kabine Teşkilî Münasibmidir.”. (1329). *Vazife*, (2), s. 1.
- “Haftanın Havadisî”. (1329). *Vazife*, (9), s. 2.
- “Hangi Muhâlefet Te’sis Edebilir”. (1330). *Vazife*, (18), s. 1-2.
- “Heder Olmuş Kuvvetler”. (1329). *Vazife*, (2), s. 1.

⁵⁷ Gazetede 17 Avrupa şehirden istatistiksel veri sunulmaktadır. Telefonun en yaygın olduğu ve en az olduğu yerleri vermekle iktifa ettik. “Avrupa’da Telefon!”, 17 Cemaziyülevvel 1330, Nu: 21, s. 3.

- “Hürriyet İhtiyacı”. (1330). *Vazife*, (23), s. 1.
- “İki Fırka Memleketin Selameti ve Bir Teklif”. (1329). *Vazife*, (1), s. 2.
- “İngiltere Kömür Madeni Amelesinin Grevi”. (1330). *Vazife*, (13), s. 3.
- “İttihat ve Terakkî Cemiyetine Düşen Vazife”. (1329). *Vazife*, (2), s. 2.
- “İttihat ve Terakkî Cemiyetinin Mevki-i Hakikati”. (1330). *Vazife*, (4), s. 1.
- “İttihat ve Terakkî Ne Yaptı?”. (1329). *Vazife*, (13), s. 1.
- “İttihat ve Terakkîye Zahir Olmak Ne Demek?”. (1329). *Vazife*, (12), s. 1.
- “Jurnallerin Neşredilmesi Muvafık mıdır?”. (1330) *Vazife*, (3), s. 2.
- “Kadınlar Âleminde”. (1329). *Vazife*, (16), s. 2.
- “Kadınlar Âleminde” (1329). *Vazife*, (15), s. 2.
- “Kadınlara Hürmet”. (1329). *Vazife*, (8), s. 2.
- “Komşularımızdan Bulgaristan”. (1329). *Vazife*, (2), s. 2.
- “Komşularımızdan Bulgaristan”. (1329). *Vazife*, (3), s. 3-4.
- “Me’murin ve Gazetecilik”. (1330). *Vazife*, (24), s. 1.
- “Mebuslarımız Milletimizin Hatırını Saysın”. (1330). *Vazife*, (6), s. 1.
- “Mesleğimiz Hakkında”. (1330). *Vazife*, (21), s. 1.
- “Münasib Bir Karar”. (1330). *Vazife*, (21), s. 1-2.
- “Osmanlılara Meşrutiyet Layık Değil midir?”. (1330). *Vazife*, (5), s. 1.
- “Sâi’r Devletler Meb’uslara Ne Veriyorlar”. (1329). *Vazife*, (12), s. 3.
- “Tehlike Karşısında”. (1330). *Vazife*, (4), s. 2.
- “Tevfik Fikret ve Servet-i Funûn”. (1329). *Vazife*, (8), s. 1.
- “Tuhaf Mugalatalardan”. (1329). *Vazife*, (10), s. 1.
- “Türk Yurdu”. (1329) *Vazife*, (2), s. 2.
- “Vazife Gazetesine”. (1330). *Vazife*, (24), s. 2.
- “Vazife Gazetesine”. (1330). *Vazife*, (20), s. 2-3
- “Vazife’nin Mesleği”. (1329). *Vazife*, (1), s. 1.
- Akçuraoğlu. (1328). Emel (İdeal). *Türk Yurdu*, 2(6), 484-491.
- Bakırcı, F. (2006). Meclis Üyelerinin Aylık ve Diğer Ödemeleri. *Yasama*, (3), 27-70.
- Birinci, A., (2012). *Hürriyet ve İtilâf Fırkası-II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Buzpınar, Ş. T. (2009). Sâti‘el-Husrî. *İslam Ansiklopedisi*, 36, s. 176-178.
- Cenap Şahabettin. (1328). Bizde Nisâiyyûn. *Hak*, (67), 1.
- Demir, F. (2007). *Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Demir, F. (2007). *Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908-1914*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ersoy, M. Â. (1997). Terkib-i Bend. *Safahat*, Yay. Haz. Ertuğrul Düzdağ.
- Hacısalihioğlu, F. (2005). *Türk Tarihçiliğinde Anadoluculuk Düşüncesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Hüseyin Cahid. (1911). Genç Türkiye’nin Zayıf Noktası. *Tanin*, (893), 1.
- Karaca, T. N. (2004). *Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Korlaelçi, M. (2002). *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Kurtcephe, İ. (1995). *Türk İtalyan İlişkileri (1911-1916)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri*. Dön.:1, 372, s. 434-435.
- N. S. (1330). "Gençlerin Nazar-ı Dikkatine", *Vazife*, (19), s. 1-2.
- Nüzhet Sabit. (1327). *Siyaset Yolları*, , Dersaadet: Arakas Matbaası.
- Okay, C. (2001). *Bir Meşrutiyet Aydını Nüzhet Sabit Hayatı-Kişiliği-Fikirleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okay, O. (2010). *Batılulaşma Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şahin, E. & Topaloğlu, S. (2016). Modernleşme Devri Türk İslamcılığının Medeniyet Tasavvuru. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 590-611.
- Tevfik Fikret. (1329). Doksan Beşe Doğru. *Vazife*, (7), 1.